

TEATROLOGINJA I KAZALIŠNA KRITIČARKA SANJA NIKČEVIĆ

u novoj knjizi polemizira oko Krleže i njegove ostavštine. Piše da je za neke taj hrvatski autor bio sinonim slobode, dok je za druge Krleža bio simbol onemogućivanja ulaska drugih pisaca u književni kanon

Tekst KRISTINA OLUJIĆ Fotografije SAŠA ZINAJA

Na jednom stručnom skupu razgovarala sam s profesoricom hrvatskog jezika koja mi je rekla da se u Hrvatskoj drame Miroslava Krleže dovoljno ne igraju u kazalištu. Odgovorila sam joj da sam samo te godine gledala šest premijera predstava koje su nastale po njegovim tekstovima. Na trenutak je zastala da bi potom rekla da se ne igraju njegove rane drame. Tada sam shvatila da je teza o tome da se Krleža ne izvodi u kazalištu toliko ušla u svijest ljudi da je prihvaćena kao samorazumljiva istina koja funkcionira kao reklama. Sto puta se nešto ponovi i svi povjeruju da je to istina", opisala je Sanja Nikčević za Nacional jednu od situacija koje su je navele da se esejistički pozabavi fenomenom pisca Miroslava Krleže.

TEATROLOGINJA I KAZALIŠNA KRITIČARKA

Sanja Nikčević redovita je profesorica na Odsjeku za kazališnu umjetnost Umjetničke akademije u Osijeku, predsjednica Hrvatskog društva kazališnih kritičara i aktivna članica brojnih hrvatskih i međunarodnih udruga kritičara i teatrologa. Akademsko bavljenje Krležom prepustila je krležozolozima, a ona je u nedavno objavljenoj knjizi "Mit o Krleži ili krležoduli i krležoklasti u medijskom ratu" naglasila Krležu kao medijsku i kulturološku činjenicu kroz koju se zrcali dobar dio političkih podjela u hrvatskom društvu. Autorica na konkretnim primjerima novinskih članaka i citata različitih istaknutih osoba iz hrvatskog kulturnog i medijskog života, kao što

Medijski rat komunista i nacionalista oko Krleže

Miroslav Krleža

u agoniji

su Velimir Visković, Vjeran Zuppa, Igor Mandić i Predrag Matvejević, pokazuje sveprisutnost ideja o Krležinoj nepoželjnosti i neizvođenju njegovih tekstova u hrvatskom kazalištu devedesetih i nakon njih. Kako bi oslabila moć tih ponavljajućih teza, na kraju knjige donosi popis 78 predstava koje su nastale prema Krležinim tekstovima od 1991. do 2015. Prema terminologiji Sanje Nikčević, krležoduli su oni koji Krležu smatraju najvećim piscem, u najmanju ruku, hrvatske književnosti i tvrde da je on promjenom političkih okolnosti zapravo marginaliziran. Krležoklasti smatraju da je Krležin opus precijenjen, sustavno naglašavaju da je bio sklon neargumentiranom vrijeđanju, a ne konstruktivnoj polemici i da je podredio književnost ideologiji komunizma koji uopće nije preispitivao. Smatraju i da je samo nominalno bio komunist, dok je istodobno profitirao od tog političkog sustava i živio lagodnim životom buržuja. Između tih dviju krajnosti nalaze se autentični krležofili koji, smatra Sanja Nikčević, vole Krležu zbog njegove umjetnosti, ali oni u "medijskoj buci" ne mogu doći do izražaja. "Ono što razlikuje krležodule i krležoklaste nije samo različito poimanje jednog pisca, nego i književno-

**'KRLEŽOKLASTI
drže da je Krleža
samo nominalno
bio komunist, dok je
istodobno profitirao
od tog sistema i živio
lagodnim životom
buržuja', kaže Sanja
Nikčević**

sti, društva, kulture i svijeta. Krležoklasti tvrde da devedesetih nismo napravili smjenu u kulturi, da akteri u kulturi kočje njen razvoj jer su ostali zatvoreni u duhovnom stanju koje je bilo karakteristično za prethodni sustav. Krležoduli smatraju da je vlast u devedesetima bila naglašeno nacionalistička i da je stvorena klima u kojoj se nameće hrvatstvo pa se zato osjećaju ugroženo, unatoč tome što se nalaze na utjecajnim društvenim pozicijama. Krležodulima je Krleža sinonim slobode, intelektualne Europe, lijeve ideje, a krležoklasti smatraju da je Krleža simbol nametanja jednog pisca i onemogućivanja ulaska drugih pisaca u književni kanon. Ipak, i krležoklasti kao što su Igor Žic i Davor Velnić imaju sklonosti prema Krleži jer su iščitali čitav njegov opus pa je nemoguće da ne pronalaze ništa u njemu", istaknula je Sanja Nikčević koja samu sebe definira kao osobu koja voli Krležine drame, ali se ne bavi njegovim cjelokupnim opusom.

**OVA ISTODOBNO KNJIŽEVNA I NEKNJIŽEVNA
TEMA** budi veliki interes javnosti pa autorica u različitim hrvatskim gradovima drži interaktivna

predavanja koja su popraćena uprizorenjem Krležine "Salome" u izvedbi Selme Mehić. "Napravila sam ozbiljno istraživanje iza kojeg stojim i imam obavezu održati predavanje kako bi svi stekli svoj sud o knjizi, umjesto da ova tema bude instrumentalizirana u političke svrhe. Nadam se da će knjiga pomoći u tome da se više ne ponavljaju neistinite teze. Već zamire teza o neizvođenju Krleže nakon što sam dijelove istraživanja prije knjige objavila u različitim časopisima. Sada se češće govori o tome da Krležu adekvatno ne igramo ili da ga ne razumijemo, više se ne tvrdi da njegove drame uopće nisu izvođene u kazalištu", objasnila je Sanja Nikčević.

KAKO KAŽE, REAKCIJE NA KNJIGU zasad su uglavnom pozitivne, no ona je spremna i na ozbiljnu polemiku. Smatra da je medijska buka o Krleži vrhunac doživjela između 2011. i 2013., kada su se umjesto argumenata izgovarale uvrede na osobnoj razini. "I Krleža je bio sklon vrijeđanju, iako danas kažu da je bio poznat kao oštar polemičar. Najpoznatiji primjer je njegova polemika s Dragutinom Prohaskom koji je napisao povijest srpske i hrvatske književnosti. Krleža je omalovažavao njegov izbor i napadao ga kao nestručnu osobu. Prohaska mu je odgovarao argumentima, a Krleža ga je vrijeđao, koristeći njemu svojstvene ekspresionističke i poetske termine, izraze kao što su gnjilež ili trulež", istaknula je. U tridesetim godinama prošlog stoljeća Kruno Krstić pod pseudonimom je kritizirao Krležu, popisavši ono što je ocijenio kao njegove greške u pisanju, a nakon kraja Drugog svjetskog rata nije se moglo tako suprotstaviti Krleži, smatra Sanja Nikčević. "Igor Mandić svojedobno je za Krležu rekao da je bio disident, što se ni u kojem slučaju ne može reći za nekoga tko je bio na čelu Leksikografskog zavoda jer to predstavlja neku vrstu političke funkcije. Prije Drugog svjetskog rata na sceni su vladali pučki komadi i melodrame, a u jednom trenutku došlo je do zasićenja takvom umjetnošću. Kada se pojavio Krleža, predstavljao je nešto novo sa svojim anti-gradanskim pogledom na život i umjetnost. Nakon kraja Drugog svjetskog rata prestao je biti poetska i svjetonazorska manjina jer je u Europi došlo do marginalizacije građanske drame i pobjede sekularističkog svjetonazora. Skloni smo pogrešno tvrditi da je komunizam kriv za sve, ali do ove je tendencije došlo i u kršćanskim zemljama", rekla je Sanja Nikčević. Objasnila je kako vidi promjenu do koje je došlo u suvremenom shvaćanju kazališne umjetnosti. "Umjetnost je izgubila funkciju afirmiranja životnih vrijednosti, smatra se da se putem umjetnosti treba ukazati na društvene i psihološke anomalije pa će pojedinac u gledalištu promijeniti svijet. Pojedinac, izložen crnilu i skandalima, nakon toga nema želju mijenjati društvo, nego je ravnodušan i nihilistički nastrojen", opisala je Sanja Nikčević.

RECENZENT KNJIGE, AKADEMIK BORIS SENKER, u razgovoru za Nacional rekao je da njegov recenzentski potpis znači da je preporučio knjigu za objavljivanje, ali ne i da je suglasan sa svime što je u njoj napisano. Po njegovu mišljenju, riječ o podjeli koja je preslikana iz područja politike i politikantstva. Kako kaže, ona je prejednostavna

➤ AUTORICA STAVLJA NAGLASAK NA KRLEŽU KAO NEKOGA KROZ KOGA SE ZRCALE POLITIČKE PODJELE U DRUŠTVU

da bi bila potpuna, ali upravo zato je privlačnija i pogodnija za širu uporabu. "U 'medijskom ratu' dohvatili su se krležoduli i krležoklasti, oni prvi iz partizanskog, ovi potom iz ustaškog tabora, kako se međusobno časte, a negdje ispod stola preko kojega lete čaše i flaše u pravoj krležinskoj krčmi, skutirali se krležofili, kao ona maćekovska, haesesovska 'ne bi se štel mešati' i 'najte kaj zameriti' sredina. Medijski nezanimljivi, pa onda i isključeni iz 'rata' te dobrim dijelom i iz knjige o tom 'ratu', svakako su oni koji su meni najzanimljiviji, a to su krležolozi, ljudi koji se kritički i kompetentno bave Krležom. Krležijanci su još jedna kategorija kojoj nije posvećena pažnja. Oni nisu ni epigoni, nisu imitatori, nego ljudi koji se danas i ovdje na svoj način i u ime svojega shvaćanja književnosti, kazališta i umjetnosti, pa bilo ono kakvo bilo, obračunavaju s današnjom 'hrvatskom književnom laži' te ispisuju svoje 'povratke', 'balade', 'kraljeva'. Uostalom, za najglasnije Krležine obožavatelje i osporavatelje, za one kojima je Krleža neprekidno na usnama, on je ionako samo rekvizit. Jednima je crveni barjak kojim mašu iznad glava, drugima crvena krpa kojom brišu pod, dakako radi svojih interesa", rekao je Senker za Nacional.

SANJA NIKČEVIĆ ISTAKNULA JE da nema ništa protiv toga da se stručnjaci i novinari bave Krležom, ali je dodala da je najgora posljedica

djelovanja krležodula to što misle da nitko osim Krleže nije dovoljno dobar. "Iz kanona su pometen i oni pisci koji su zastupali Krležinu ideologiju, a kamoli pučki pisci kršćanskog svjetonazora. Ne prestano se govori da je Marijan Matković njegov klon i da Milan Begović ima samo 'Pustolova pred vratima' i 'Bez trećega', što nije istina. Ministarstvo kulture izdalo je sabrana djela Milana Begovića, ali nitko se ne pita zašto se o tome ne piše i zašto ne igramo Begovića. Krležina sabrana djela pojavljuju se svakih deset godina, ali i dalje nas neprestano prozivaju da ga ne objavljujemo dovoljno. Ako se sada ne promijeni nešto u našoj kulturi i ako krležoduli ne prestanu tražiti još Krleže i samo Krležu, ostat ćemo i bez pisaca iz sedamdesetih godina pa ćemo se za trideset godina moći sjetiti samo Krleže i Ive Brešana", rekla je Sanja Nikčević kojoj je ova knjiga otvorila mogućnost da preko Krleže spomene i druge pisce.

Senker smatra da problem nije "Krležina sjena" nego inercija, nemar i zaborav. U razgovoru za Nacional sugerira da to što postoji logika po kojoj određene vijesti i teme prodiru u medije, ne znači da se stručnjaci ne bave različitim autorima. "Pišu i mnogi drugi, i o Begoviću i o drugima, ali nitko to ne stavlja na velika zvona kao nekakvo otkriće, kao što su Paolo Magelli i Hrvatsko narodno kazalište na sav glas Zagrebu 'otkrivali' Josipa Kosora, dakako izvedbom 'Žene', a istodobno su u HAZU bez ikakve medijske pompe Dubravko Jelčić i Ivica Matičević predstavili 12 knjiga 'Djela Josipa Kosora', što je, iskreno rečeno, i za Kosora, i za Zagreb, i za Hrvatsku mnogo važnije i trajnije postignuće od haenkaovske 'Žene'", rekao je Senker koji smatra da nema nikakve potrebe bavljenje bilo kim i bilo kako uvlačiti u "medijski rat".

KNJIGA SANJE NIKČEVIĆ "Mit o Krleži ili krležoduli i krležoklasti u medijskom ratu" sadržava teze o kojima postoje različita mišljenja, kao što je slučaj i s bilo kojim drugim pitanjem oko kojeg se podijele ljevica i desnica. Neupitno je to da je ova tema koja je uobičajeno shvaćana kao teška, baš kao i znameniti autor o kojem je riječ, pretočena u zanimljivo i protočno štivo. Knjiga je pisana živim polemičkim stilom, što je vrijedan doprinos u raspravi o nestajanju polemike kao književne forme. Sanja Nikčević ne negira značaj Krleže za hrvatsku književnost dvadesetog stoljeća i ne dovodi u pitanje umjetničku vrijednost njegova raznovrsnog opusa. Doduše, kritičari bi joj mogli prigovoriti da se i ona, baš kao i krležoduli i krležoklasti, koristi Krležom u ideološke svrhe, odnosno da joj je namjera na primjeru autora kojem se posvećuje ponajviše pažnje, unatoč glasovima koji tvrde suprotno, dokazati da u Hrvatskoj prevladava lijevi svjetonazor. Kako god bilo, u ovoj knjizi obuhvaćene su različite pozitivne i negativne ideje o Krleži, a njihova je nevidljiva prisutnost dugo bila neodvojiva od samog autora. Ta opća mjesta funkcionirala su na gotovo intuitivnoj razini, pri čemu se nitko time nije podrobije pozabavio. Zbog toga je bilo ne samo legitimno nego i nužno baviti se Krležom kao medijskom i kulturološkom činjenicom.

**'JEDNIMA JE KRLEŽA
crveni barjak kojim
mašu iznad glava,
drugima crvena
krpa kojom brišu
pod, dakako, radi
svojih interesa', kaže
recenzent knjige Boris
Senker**